

infosida

PROGRAMA PER A LA PREVENCIÓ I L'ASSISTÈNCIA DE LA SIDA

Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat
i Seguretat Social

HIV I JOVES. ABORDATGE DE LA PREVENCIÓ

Rosa Ros Rahola i Equip Centre Jove d'Anticoncepció i Sexualitat

En l'adolescència i joventut l'afectivitat i la sexualitat tenen una gran importància i s'expressen amb tota la seva força; però el desequilibri entre la maduresa fisiològica i el grau d'evolució psicològica els fa vulnerables a les situacions de risc en les relacions interpersonals i sexuals¹.

A l'hora de valorar la importància del risc d'infecció per l'HIV en aquestes edats hem de tenir en compte que el 33,5% dels nous casos de sida diagnosticats en els dos darrers anys es van produir per relacions heterosexuals no protegides, i que aquest mecanisme representa la segona causa més freqüent en els homes i la primera en les dones². Si tenim en compte que el període entre la infecció per l'HIV i el desenvolupament de la sida, oscil·la entre 7 i 13 anys, i que el 29% dels casos s'han diagnosticat entre els 20 i 29 anys d'edat, una part important de casos de sida es van infectar a l'adolescència.

D'altra banda, l'any 2001 el 24% de noies i el 21% de nois de Catalunya, entre 14 i 19 anys, declaren haver tingut relacions coïtals; amb una mitjana d'edat en la primera relació coïtal de 15,8±1,3 anys en les noies i 15,5±1,6 en els nois³. A més, diferents estudis sobre la utilització del preservatiu en les relacions coïtals d'adolescents i joves mostren resultats de freqüència d'ús molt irregulars, que oscil·len entre el 55% i el 75%. Aquesta conducta s'associa majoritàriament a les característiques pròpies de l'etapa, i no a la manca de coneixements sobre la sida o que la informació que tenen sobre la malaltia sigui errònia^{3,4}.

La realitat d'aquestes dades i l'edat d'inici de les relacions sexuals coïtals ens assenyalen la importància de la prevenció com a única forma de frenar la propagació de la infecció per l'HIV/sida. Per tant, la prevenció ha de representar un repte tant per al Sistema Sanitari en les consultes d'Atenció Primària, com per a la comunitat.

1. Vulnerabilitat, risc i prevenció

L'adolescència és un període d'experimentació, sovint amb sentiment d'invulnerabilitat i de desconeixement davant del risc. Qualsevol jove pot estar exposat a la infecció^{4,5}, encara que hi ha factors que són considerats com protectors de qualsevol comportament de risc i d'altres que indiquen una major vulnerabilitat (Taula 1). En tot cas, la informació no és una vacuna, està poc interioritzada i no sol fluir en el moment adequat. Hi ha manca d'experiència i/o habilitats en l'ús del preservatiu i, també de suport professional i accessibilitat als mitjans adequats. S'ha d'insistir amb la informació

en cada moment diferent del creixement i de nous comportaments^{1,6}.

Ara bé, és important valorar que en l'adolescència hi ha una especial sensibilitat per l'aprenentatge, per integrar nous conceptes i coneixements, per tant, per rebre ajut, aprendre habilitats i canviar o reconduir comportaments que els fan patir

Cal considerar que el conflicte en l'entorn social/familiar de l'adolescent i la falta de suport i contenció necessària, fan que els comportaments de risc siguin més freqüents i atrevits^{1,6,7}. En aquest sentit, les conductes de risc tendeixen a agrupar-se i, per tant, l'atenció específica i també les polítiques preventives s'haurien de plantejar des d'una perspectiva global que contemplessin la situació especial del jove: la sexualitat amb risc, les drogues, la seguretat viària, els trastorns de l'alimentació i d'altres.

2. Els professionals sanitaris en l'abordatge de la prevenció

Encara que sovint els joves declaren que no utilitzen els serveis de salut per poca confiança en el seu metge, també manifesten que els agradaria rebre informació i atenció confidencial per part d'un professional sanitari⁸ i, per això, el professional de l'atenció primària i el d'atenció en salut sexual i reproductiva es troben en una situació favorable per fer un abordatge integral de la salut afectiva-sexual del jove i el seu grup.

Aquest abordatge cal que contempli la informació, el consell i l'educació per a la prevenció, des d'un punt de vista positiu i de creixement, atenent el jove des de l'objectivitat i fent comprendre les actituds i comportaments de risc d'alguns adolescents a les seves famílies, amb la finalitat que aquestes puguin col·laborar de manera important en la prevenció de conductes de risc i en la "reducció de danys"^{1,5,6}.

És molt important la divulgació del servei, facilitar l'accés, establir un bon vincle assistencial i ensenyar habilitats per a l'ús correcte del preservatiu masculí i femení.

2.1. Atenció personal

Per tractar sobre els comportaments sexuals i captar i determinar el risc, cal una "escolta" especial en to dis-tés i a la vegada respectuosa, en un ambient de privacitat i assegurant-ne la confidencialitat. És important que el jove conegui l'opinió del professional sobre la sexualitat, perquè pugui parlar amb confiança.

Podem aprofitar qualsevol consulta per encetar el tema de la sexualitat i la seva expressió, però serà més

El desequilibri entre la maduresa fisiològica i el grau d'evolució psicològica, fa que els joves siguin vulnerables a les situacions de risc en les relacions interpersonals i sexuals

COMUNICAT 27
AGOST 2003

Travessera de
les Corts 131-159,
Pavelló Ave Maria,
08028 Barcelona

Servei telefònic
d'atenció al públic:

900 21 22 22

Informació confidencial
i gratuïta

És important respectar el dret del consentiment informat del menor i atendre la seva demanda amb confidencialitat

senzill si primer ens interessem per l'estat anímic, les relacions amb els amics i amb la família, els estudis i els sentiments en general relacionats amb l'edat. El vincle establert en la primera entrevista facilitarà tot el treball posterior.

Cal més d'una entrevista per aconseguir canvis en el comportament quant a la "prevenció dels riscos"^{1,7}.

S'han de programar diverses trobades per esbrinar sobre la seva orientació sexual, "atracció" al risc, etc. Serà molt important insistir en les habilitats per a l'ús del preservatiu, ja que se'ls hi trenca molt sovint.

S'han de contemplar les diferències de gènere pel que fa a la reafirmació de la identitat i de l'orientació sexual, les expectatives de les relacions sexuals, el perquè de les conductes de risc i les dificultats per a l'ús del preservatiu, etc. La demanda explicitada no sempre coincideix amb les necessitats íntimes o amb el que en realitat volen (*demandes implícites*). Sovint la demanda d'anticoncepció d'emergència, amenorrea, informació sexual o sobre mètodes anticonceptius, serveixen com a excusa al jove per arribar a la consulta i poder parlar de qüestions relacionades amb la seva conducta sexual i altres conductes -com consum d'alcohol i d'altres drogues o trastorns de l'alimentació- que poden ser facilitadores del risc d'infecció per l'HIV^{1,6}.

És important respectar el dret del consentiment informat del menor i atendre la seva demanda amb confidencialitat^{5,7}.

2.2. Atenció grupal

El treball conjunt amb els centres escolars sobre afectivitat i sexualitat, des d'una visió positiva i de prevenció per a la salut sexual i en un espai de discussió

i debat en grup d'iguals (taller), facilita el coneixement i l'acceptació, per part dels joves, del professional de salut de referència en el territori i, també, l'accés als serveis sanitaris per fer consultes⁷.

El taller és una bona eina per apropar els joves als comportaments de risc sexual i les possibles conseqüències, i començar a aprendre com gestionar-los i/o evitar-los. Caldrà sempre incidir en les habilitats per a l'ús correcte del preservatiu.

2.3. Atenció a les famílies

Els pares dels adolescents sovint necessiten ajut per entendre i donar suport als seus fills. Oferir-los un espai, és treballar per a la prevenció.

És important informar als pares després de la consulta amb l'adolescent, sobretot si hi ha problemes derivats d'una conducta de risc (embaràs, infecció de transmissió sexual, petició de la prova per descartar la infecció per l'HIV,...) i si aquest és menor d'edat. El millor és ajudar l'adolescent, perquè sigui ell qui parli amb els pares, oferint la consulta professional per seguir tractant el procés de manera conjunta.

Els debats o conferències des dels professionals de la salut, dirigits a grups de pares i mares d'alumnes de secundària, a través de les AMPAS, és una activitat important per fomentar la reflexió sobre la importància de la prevenció en aquesta etapa, encoratjar-los a parlar amb els seus fills i demanar ajut quan el necessitin^{5,7}.

L'educació per la salut sexual i la prevenció hauria de començar en la infància a partir de l'observació de l'estructura de personalitat del nen, les relacions familiars i l'entorn social, sanitari i educatiu. Però, també la prevenció es pot abordar i treballar en diferents moments: abans o durant l'exposició al risc i en les conseqüències d'alguna conducta de risc, com pot ser l'embaràs^{6,7}.

REFERÈNCIES

BIBLIOGRÀFIQUES

1. Manual de Salud Reproductiva en la adolescencia. Aspectos básicos y clínicos. Grupo de trabajo sobre salud reproductiva en la adolescencia. Sociedad Española de Contracepción (SEC). Wyeth-Lederle. 1ª Edición, Zaragoza, 2001.

2. BEC. Volum XXIV. Extraordinari 2n trimestre, juliol 2003.

3. Suris Granell, J.C., Parera Junyent, N. Enquesta de salut als adolescents escolaritzats de Catalunya 2001. Barcelona: Fundació Santiago Dexeus Font, 2002.

4. Bimbela, J.L. et al. Uso del profiláctico entre la juventud en sus relaciones de coito vaginal. Gac Sanit 2002; 16(4):298-307.

5. Los jóvenes y el VIH/SIDA. ¿Podemos evitar una catástrofe? Population Reports. Publicación del Population Information Program, Center for Communication Programs, The Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health. Vol. XXIII, N° 3, otoño 2001.

6. Info Sida. Comunicat 19. Novembre 1998. Programa per a la prevenció i assistència de la sida.

7. Ros, R. Prevenció de les conductes de risc a les relacions sexuals. Butlletí de la Societat Catalana de Medicina Familiar i Comunitària. Vol. 19, N° 3, maig 2001.

Taula 1

Factors de protecció i de vulnerabilitat especial infront l'HIV (Basat en l'informe d'ONUSIDA 2000)

a- Factors de protecció enfront l'HIV/sida

- Relacions positives amb pares i mares, i altres adults de la comunitat (mestres, professionals de la salut...)
- Sentir-se valorat i tenir un bon nivell d'autoestima
- Entorns escolars positius i en què es treballa l'educació sexual
- Pertànyer a un grup d'iguals i de participació social
- Contacte amb valors, normes i expectatives positives
- Tenir projectes i esperances per al futur

b- Factors de vulnerabilitat especial a l' HIV/sida

- Consum, de forma regular, d'alcohol i altres drogues
- Situació de marginació, desescolarització, nens del carrer, immigrants...
- Orfes a causa de la sida
- Ser residents o viure en centres d'acollida
- Relacions sexuals de nois amb nois
- Exercici de la prostitució
- Conductes sexuals compulsives per trastorns psicològics
- Relacions esporàdiques amb diferents persones
- Situació desfavorida, especialment en les noies
- Haver patit més d'un embaràs no desitjat
- Haver patit o patir abus sexual, tant en els nois com en les noies
- La noia adolescent, en general per les característiques fisiològiques (mucosa vaginal immadura)
- Persones amb coeficient intel·lectual baix o border-line

La notificació de casos de sida i HIV entre els adolescents i joves de Catalunya

Entre els més de 14.000 casos de sida notificats al registre de Catalunya fins al desembre de 2002, els adolescents i joves (de 13 a 29 anys) representen el 28,8% del total.

En aquest grup d'edat, el 75% són homes i el 25% dones, encara que el percentatge per sexe entre els joves no ha estat sempre el mateix. Així, al voltant dels anys 90 les dones representaven la cinquena part del joves notificats, mentre que durant el període 2000-2002 les dones han estat un terç dels casos entre el joves.

Segons la via de transmissió del virus, es poden veure diferències contrastant els resultats acumulats des de l'inici de l'epidèmia amb els casos diagnosticats de sida els dos darrers anys. La transmissió del virus per compartir material entre els usuaris de drogues per via parenteral ha estat la via més freqüent (75%) si considerem el total de casos. Entre les notificacions del període 2001-2002 la transmissió per via sexual (casos de sida infectats per relacions homosexuals o heterossexuals) supera el 50% de casos, i la transmissió del virus per compartir xeringues representa el 42% dels casos (Taula 1). Entre les dones la transmissió per via heterossexual arriba fins al 62% dels casos de sida en el període 2000-2001; entre els homes adolescents i joves la via de transmissió sexual en aquest període suposa el 46% (23% heterossexuals i 23% homosexuals o bisexuals).

Si analitzem les dades dels joves a partir del nou sistema d'informació de persones recentment diag-

nosticades d'infecció per l'HIV, el percentatge que aporta el grup d'edat d'adolescents i joves entre 13 i 29 anys és el 24,5%.

Entre els joves diagnosticats durant el període 2001-2002 les dones representen el 31%. La via de transmissió sexual apareix en el 63,3% de les notificacions, mentre que la infecció per compartir material per l'ús de drogues per via parenteral es produeix en el 31% dels nous diagnòstics d'infeccions. Entre les dones adolescents i joves destaca el 68,8% amb via de transmissió heterossexual. Entre els homes d'aquesta edat la transmissió homosexual representa el 34,5%.

En l'evolució dels casos de sida s'observa clarament un increment del percentatge de joves que resulten infectats de l'HIV per relacions sexuals. Considerant que el període de temps entre la infecció y el desenvolupament de la síndrome de la sida és d'una mitjana de 8 anys, les notificacions dels casos de sida corresponen majoritàriament a infeccions ocorregudes a l'adolescència. Cal destacar que entre els diagnòstics d'infecció per l'HIV detectats durant el període 2001-2002, s'observa que la transmissió sexual del virus entre els joves arriba al 70%. Aquest sistema de declaració representa el patró de les persones infectades d'una manera més propera a la realitat que la declaració de casos de sida. Aquests resultats indiquen clarament la necessitat de treballar amb els adolescents amb la finalitat de reduir les conductes sexuals de risc.

Casos de sida entre els joves i adolescents (13-29) anys. Data diagnòstic 2001-2002.

Via de transmissió i sexe

	SEXE		Total
	Homes	Dones	
UDVP	27 48,2%	7 29,2%	34 42,5%
Homo/bisexual	13 23,2%		13 16,3%
Heterossexual	13 23,2%	15 62,5%	28 35,0%
Altres i RNQ	3 5,4%	2 8,3%	5 6,3%
Total	56 100,0%	24 100,0%	80 100,0%

FUNDACIÓ AUTÒNOMA SOLIDÀRIA

Adreça: Edifici d'Estudiants. Plaça Cívica.
Campus Universitat Autònoma de Barcelona.
08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
Telèfon 93 581 34 55
Fax 93 581 30 99
E-mail: fas.elxiringu@uab.es.
Web: www.uab.es/fas/

La Fundació Autònoma Solidària té entre les seves línies de treball el Programa de Salut, la tasca del qual és informar, assessorar, prevenir i sensibilitzar sobre diversos temes relacionats amb la salut (trastorns alimentaris, consum de drogues, diabetis...). Aquest programa, però, fa especial èmfasi en els

problemes relacionats amb l'HIV/sida. El seu àmbit d'actuació és principalment el Campus de la UAB, dirigint-se al conjunt de la comunitat universitària i incidint especialment en els estudiants.

SERVEIS QUE S'OFEREIXEN

- Telèfon informatiu, confidencial i anònim
- Informació i assessorament on-line
- Atenció social individualitzada
- Tallers de prevenció de l'HIV/sida
- Formació d'Agents de Salut
- Dispensació de preservatius entre els estudiants
- Biblioteca de consulta especialitzada
- Borsa de voluntaris

NOTÍCIA

RECULL DE RECURSOS DE DINAMITZACIÓ PER A LA PREVENCIÓ DE LA SIDA ENTRE ELS JOVES

La Secretaria de Joventut i el Programa per a la Prevenció i l'Assistència de la Sida de la Direcció General de Drogodependències i Sida tenen disponible, en format paper i a Internet, aquesta publicació que pretén informar a les persones que treballen amb els joves sobre els recursos que es troben disponibles per treballar en la prevenció de la transmissió de l'HIV/sida i en la promoció d'actituds i conductes no marginadores vers les persones infectades. En la publicació es recullen els següents tipus

de recursos disponibles: vídeos, publicacions escrites (revistes, opuscles, tríptics i manuals), tallers, exposicions, obres de teatre, centres de documentació, catàlegs de material divulgatiu i adreces de pàgines web.

Per a l'accés electrònic a l'esmentat recull de recursos, podeu consultar l'adreça següent:

<http://www.gencat.net/sanitat/depsan/units/sanitat/pdf/droguessida.pdf>

NOVES PUBLICACIONS DEL DEPARTAMENT DE SANITAT AMB RELACIÓ A L'HIV/SIDA

El Programa per a la Prevenció i l'Assistència de la Sida de la Direcció General de Drogodependències i Sida ha produït en els últims mesos diverses publicacions:

- Guia Clínica de l'HIV 2003: Es tracta d'una guia de butxaca dirigida als professionals sanitaris i que recull la informació més rellevant que poden necessitar en la pràctica assistencial habitual de les persones infectades per l'HIV/sida.
- Recomanacions per a la profilaxi postexposició no ocupacional a l'HIV: Document que pretén proporcionar als professionals unes pautes consen-

suades d'actuació amb relació a l'ús de la quimioprofilaxi postexposició en el cas de possible exposició accidental a l'HIV fora de l'àmbit sanitari, i descriure el seguiment adequat de les persones que s'han exposat al virus d'aquesta forma.

- Tríptic "Yo trabajo sin riesgo": Es tracta d'una publicació dirigida a les persones que exerceixen la prostitució. Està escrita en diversos idiomes (castellà, anglès, francès, portuguès i rus) i pretén informar i conscienciar a aquests professionals sobre les mesures a adoptar per prevenir la transmissió de l'HIV.

© Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat
i Seguretat Social
ISSN: 1139-8981
DLB: 41.309-98

Edita:
Direcció General
de Drogodependències i Sida

Direcció:
Joan Colom
(Direcció General
de Drogodependències i Sida)

Jordi Casabona
(Centre d'Estudis Epidemiològics
sobre la Sida de Catalunya)

Albert Giménez
(Programa per a la Prevenció
i l'Assistència de la Sida)

Comitè de Redacció:
David Paricio
(Sida Studi)

José Luis Martínez
(Programa per a la Prevenció
i l'Assistència de la Sida)

Juanjo Mascort
(Societat Catalana de Medicina
Familiar i Comunitària)

Amparo Romaguera
(Centre d'Estudis Epidemiològics
sobre la Sida de Catalunya)

Coordinació editorial:
Secció de Publicacions
(Secretaria General)

Correcció lingüística:
Rosa Farré
(Direcció General
de Drogodependències i Sida)

Correu electrònic:
sida@gencat.net

 www.gencat.net/sanitat